

Tájékoztatási rendszerek

Hálózatok, regionális rendszerek

07/112

MICHEL, Volker: Das Konzept „Virtuelle Fachbibliothek”. Resümee und Ausblick = ABI-Tech. 26.Jg. 2006. 4.no. 245-252.p. Bibliogr.

Res. angol nyelven

A „virtuális szakkönyvtárak” fogalma. Összegzés és kilátások

Elektronikus könyvtár; Portál; Számítógép-hálózat; Tájékoztatás

A médiatechnológia jelenlegi fejleményei, a határtalan és az egész világra kiterjedő adat- és kommunikációáramlás kihívást jelent a hagyományos információszolgáltató intézmények számára, és újfajta gondolkodást és stratégiát igényel. A kilencvenes évek vége óta az ún. „virtuális szakkönyvtárak”, amelyeket a gyűjtőköri együttműködésben részt vevő könyvtárak és tudományos társaságok működtetnek, ígéretes koncepciót jelentettek Németországban. Ennek lényege, hogy egy központi webes felületen egy adott szakterülethez tartozó válogatott nyomtatott és digitális médiát gyűjtöttek össze, rendszereztek és különböző hozzáférési lehetőségeken keresztül kínálták meghatározott tudományos közösségnek. A cikk röviden áttekinti a ViFA koncepció alakulását, és bemutat néhány problematikus területet, amelyek a megvalósulás során jelentkeztek és ma is aktuálisak.

(Autoref.)

07/113

SLOAN, Bernie: Electronic discussion lists = J.Lib.Admin. 44.vol. 2006. 3/4.no. 203-225.p.

Elektronikus levelezőlisták és vitafórumok

Számítógép-hálózat; Tapasztalatcsere

[A forrás-folyóirat az alábbi címen szerezhető be: HAWORTH DOCUMENT DELIVERY CENTER, Haworth Press, Inc., 10 Alice Street, Binghamton, N. Y. 13904]

A könyvtárak és az őket ellátó cégek már húsz éve használják az elektronikus levelezőlistákat és vitafórumokat. Az utóbbi tíz évben e listák különösen népszerűek, jelenleg több mint 250 könyvtári vonatkozású levelezőlista működik. A cikk bemutatja a különböző típusú listákat és fórumokat, áttekinti az egyes könyvtári levelezőlisták demográfiai összetételét, és vizsgálja, hogy ezek hogyan befolyásolják a könyvtárak és könyvtárosok munkáját. Annak érdekében, hogy a résztvevők a lehető legjobban alkalmazzák ezt a hatékony kommunikációs eszközt, egy fontos fogalmat kell szem előtt tartaniuk: a felelősségét. A könyvtárosok részéről ezt azt jelenti, hogy mérlegelniük kell annak jelentőségét, hogy amit írnak, azt az olvasók ezrei fogják olvasni. A forgalmazó cégek részéről pedig azt, hogy magukat mindig becsületesen és nyitottan kell bemutatniuk.

(Autoref.alapján)

07/114

MEHO, Lokman I.: E-mail interviewing in qualitative research. A methodological discussion = J.Am.Soc.Inf.Sci.Tech. 57.vol. 2006. 10.no. 1284-1295.p. Bibliogr.

Az e-postai mélyinterjúk alkalmazása a minőségi kutatásban. Módszertani kérdések és ajánlások

Elektronikus posta; Felmérés; Módszertani útmutató [forma]

A cikk azoknak a tanulmányoknak a tapasztalatait foglalja össze, amelyek során az elektronikus le-

velezést használták fel mélyinterjúk készítésére. Vizsgálja, milyen előnyökkel jár és milyen kihívást jelent, ha minőségi kutatás során e-mailes interjút alkalmaznak. Arra a következtetésre jut, hogy bár lehetőség szerint többféle módját kell használni az interjúkészítésnek, az e-mailes interjú sok esetben életképes alternatívát jelent a személyes és a telefonos interjúval szemben. Végül a sikeres és hatékony e-mailes interjúkészítésre vonatkozóan ajánlásokat fogalmaz meg a szerző.

(Autoref.)

07/115

RIDI, Riccardo: Citare Internet: tradizioni da confermare e miti da sfatare = Boll.AIB. 46.vol. 2006. 3.no. 247-253.p. Bibliogr. 18 tétel.

Res. angol nyelven

Hogyan idézzünk az internetről? Megerősítendő hagyományok és lerombolandó mítoszok

Elektronikus publikáció; Hivatkozás

Az internetről származó dokumentum, ha megbízható, lelkiismeret-furdalás nélkül idézhető, hivatkozható minden bibliográfiai kontextusban. Ám az URL-cím egyáltalán nem helyettesítheti az idézet vagy a hivatkozás megszokott elemeit. Azokat továbbra is fel kell tüntetni, a hagyományokat követve, amíg csak lehet, viszont nagyobb figyelmet kell fordítani a kronológiai elemekre. Ugyanakkor el kellene kerülni, hogy ok nélkül különbséget tegyünk a hagyományosabb dokumentumok bibliográfiának nevezett listája, és az interneten felfedezett dokumentumok listája között, amelyet gyakran igen változatos és nemegyszer bizarr nevekkkel illetnek. Friss felmérések is azt mutatják, hogy a tudományos publikációkban hivatkozott, a netről származó dokumentumok igen nagy része már rövid idő elteltével sincs jelen az eredeti URL-címen. Számos más dokumentum viszont évek múlva

is megtalálható, egyrészt az *internet Archive* és hasonló eszközök, másrészt a teljes és pontos hivatkozás eredményeként.

(Mohor Jenő)

Lásd még 76, 104, 106, 124, 127

Természettudományi és műszaki tájékoztatás

07/116

VENUDA, Fabio: Il GIS (Geographic Information System) in biblioteca. (Seconda parte) = Boll.AIB. 45.vol. 2005. 4.no. 477-488.p. Bibliogr. 39 tétel.

Res. angol nyelven

A GIS (földrajzi információs rendszer) a könyvtárban, 2. rész

Szoftver; Tájékoztatás -földrajzi

A tanulmány első része (Boll.AIB. 45.vol. (2005.) 3. no. 327-346.p.) a GIS technikai jellemzőit és könyvtári alkalmazásának két fő területét (az ellátandó terület, a „piac” megismerését, a stratégiai tervezés segítését, illetve a referenz szolgáltatások bővítését) ismertette. A második rész néhány rendelkezésre álló szoftverterméket mutat be. Az ESRI (*Environmental Systems Research Institute, Inc.* www.esri.com) éa a MapInfo (www.mapinfo.com) kínálata mellett különösen érdekes a Civic Technologies cég kifejezetten könyvtári célra fejlesztett terméke, a LibraryDecision (www.civictechnologies.com/librarydecision), amely az USA 2000-es népszámlálási adataira előfizetett könyvtárak számára teszi lehetővé helyi adatok sokoldalú felhasználását, technológiája azonban más adatfelhasználást is megenged. A cég szoros kapcsolatban áll néhány nagy könyvtári szoftverfejlesztővel (pl. Dynix, TLC, Innovative stb.) is. Az amerikai hadsereg berkeiben 1982 óta fejlesztett,

és az egyetemi környezetbe 1995-ben átkerült *Geographic Resources Ananlysis Support System* (GRASS) ma *public domain*-ként érhető el, nem csak az eredeti, Unix-ban fejlesztett, hanem windowsos változatban is (www.grass.itc.it)

(Mohor Jenő)

Orvostudományi tájékoztatás

Lásd 84

Könyvtártudományi, informatikai tájékoztatás

07/117

CAPELLARO, Christof - UMLAUF, Konrad: Per Mausclick durch die Bibliothekswissenschaft. Datenbank DABI soll Informationslücke schliessen = BuB. 58.Jg. 2006. 11/12.no. 783-787.p. Bibliogr. lábjegyzetekben.

Res. angol és francia nyelven

A DABI nevű könyvtártudományi adatbázis

Könyvtártudományi adatbázis; Könyvtártudományi tájékoztatás

Az NSZK könyvtári szakirodalmát 1982-től folyamatosan a Német Könyvtári Intézet tárta fel a DOBI (*Dokumentationsdienst Bibliothekswesen*) útján. Az intézet megszüntetésével 2002-ben a szakirodalom feltárása is leállt. A hiányt részben pótolta két szolgáltatás: a potsdami szakfőiskola Információs Központjában szerkesztett hasonló adatbázis, az INFODATA, valamint a LISA (*Library and Information Science Abstracts*) német vonatkozású adatai. E két adatbázis azonban csak a hosszabb cikkeket vette fel, a rövid közleményeket nem.

A hiány pótlására jó alkalmat teremtett „Az NSZK könyvtárügye” c. kézikönyv ismételt megjelente-

tése. Az 1999-ben már másodkiadásként megjelenő mű íróinak szükségük volt a német könyvtárügy teljes bibliográfiai áttekintésére, ezért a berlini Humboldt Egyetem keretében megszervezték az adatgyűjtést. A bibliográfiai tevékenység 2000 után Prof. Konrad Umlauf irányításával a Könyvtártudományi Intézet keretében túlnőtt eredeti keretein: 2004-től az interneten ingyenesen elérhető szakmai adatbázisi szolgáltatássá vált DABI (*Datenbank Deutsches Bibliothekswesen*) elnevezéssel, a névvel is utalva elődjükre a DOBI-ra.

A DABI 25 szakfolyóirat anyagát dolgozza fel, 2006-ban 5700 tételt tartalmazott. Az adatok visszakereshetők szerző, címszó, tárgyszó és a kézikönyvben használt szakmai osztályozás kategóriái szerint, valamint a közlő folyóirat és a megjelenés éve alapján. A DABI nem csak a terjedelmesebb cikkeket dolgozza fel, hanem a rövid közleményeket, híreket is felveszi, ez a többlet teszi az INFODATA és a LISA hasznos kiegészítőjévé. Internet-elérhetősége: <http://dabi.ib.hu-berlin.de>

(Katsányi Sándor)

Kutatás és termelés információellátása

07/118

JUBB, Michael: The UK's research information infrastructure: key issues and challenges = LIBER Q. 16.vol. 2006. 3/4.no. 6 p.

Az Egyesült Királyság kutatási információs infrastruktúrája

Igény; Kutatás információellátása; Kutató -mint olvasó; Tudományos és szakkönyvtárak

Az Egyesült Királyság (UK) kutatói információs

infrastruktúrájának kulcsszereplői a nemzeti és a kötelezpéldány-jogú könyvtárak (elsősorban a British Library), más tudományos nagykönyvtárak (főként a CURL – *Consortium of Research Libraries in the British Isles*), a JISC (*Joint Information Systems Committee*) és nagyobb szolgáltatói, az olyan nagy adatbázisok, mint a *British Geological Survey* (BGS), *European Bioinformatics Institute* (EBI), vagy az *Arts and Humanities Data Service* (AHDS) és a nagy tudományos kiadók.

Az egyetemi könyvtárak átlagosan a teljes egyetemi kiadások 3%-át viszik el, de nehéz lenne kibogozni, hogy ebből mennyi jut kifejezetten a kutatás támogatására. Míg a folyóiratcikkek száma világviszonylatban évi 3%-al növekszik, az UK-ban 2000 óta évi 100%-kal nő az egyetemi könyvtárak által előfizetett címek száma. A helyzet összetettebb, mintsem csak folyóiratváltásról, vagy csak az egyre költséghatékonyabb, könnyebb hozzáférésről beszéljünk. A tudományos kommunikáció új fajtái is terjednek, különös lendületet kapott a nyílt hozzáférés mozgalma, miután a RCUK (*Research Council UK*) közzétette állásfoglalását (elvei, hogy a közpénzből finanszírozott kutatások eredményeinek nyilvánosnak és hozzáférhetőnek kell lenniük, a közzétett eredményeknek ellenőrzötteknek kell lenniük, a közreadás és a hozzáférés hatékony és költségkímélő legyen, a kutatási eredményeket meg kell őrizni a jövő számára is). Hasonlóképpen célkitűzések fogalmazódtak meg a digitális kutatási adatok tekintetében is: előállításuk és gyűjtésük a nemzetközi szabványok szerint történjék; a hozzáférhető adatok minősége legyen ellenőrzött; legyenek könnyen megtalálhatók és könnyen használható környezetben hozzáférhető; használatuk joga legyen tisztázott.

A könyvtárak szerepe a kutatás támogatásában meglehetősen világos, még ha a természettudományi kutatók meg sem fordulnak a könyvtárban, és talán nem is tudják, hogy a könyvtár szerződéseinek köszönhetik, hogy hozzájutnak

a szükséges adatokhoz. A humán és társadalomtudományok kutatóinak azonban szövegekre (és képekre, hangokra) van szükségük, amelyek nyomtatott volta még sokáig fennmarad. Ugyanakkor e téren is a digitalizálás teheti gyorsan hozzáférhetővé és használhatóvá a dokumentumokat. A könyvtáraknak jobban meg kell érteniük a jelenlegi és jövőbeli változások hatását a kutatás támogatásának módszereire; hogy hogyan tudják jobban kielégíteni a kutatók igényeit (a nem publikált adatok, a szürke irodalom terén is); hogy milyen igényeket tudnak helyben kielégíteni, hol van szükség együttműködésre, és hol országos koordinációra.

A kutatói információellátás komplex és gyorsan változó területén számos kihívással néznek szembe mindazok, akik a szükséges szolgáltatások fejlesztésével foglalkoznak. Világos, hogy további befektetések szükségesek a lényegi szolgáltatásokat nyújtó infrastruktúra fejlesztéséhez, de ezek optimális kihasználásához koordinációra is szükség van. A koordinációhoz nélkülözhetetlen a változások pontos ismerete, és tisztánlátás abban, hogy ki mit tesz (vagy kellene, hogy tegyen), milyen céllal, és ez milyen hatással van a többiekre.

Ennek érdekében tevékenykedik a *Research Information Network* (RIN), melyet az UK felsőoktatási és kutatási finanszírozási tanácsai, valamint a British Library (Skócia és Wales nemzeti könyvtáraival) alkotta konzorcium hozott létre. A RIN célja, hogy vezesse és koordinálja a kutatók érdekeit szolgáló információszolgáltató együttműködések. Megfigyelő, bizonyítékgyűjtő szerepet játszik a jelenlegi fejlemények, és különösen a kutatói szokások és igények tekintetében, összehozza a kulcsszereplőket, és segíti anyagi forrásokhoz jutni a fejlett szolgáltatásokat.

(Mohor Jenő)

Lásd még 124

07/119

DRUEKE, Jeanetta: Researching local organizations. Simple strategies for building social capital = Ref. User Serv. Q. 45. vol. 2006. 4. no. 327-333. p. Bibliogr.

A helyi szervezetek, szerveződések megismerése. Egyszerű stratégiák a társadalmi tőke megszerzésére

Állami, társadalmi szervezetekkel kapcsolat; Címtár; Közérdekű tájékoztatás; Tájékoztatási eszköz

Az Egyesült Államokban egyre kevesebb azon felnőttek száma, akik valamilyen klubnak vagy szervezetnek a tagjai. *R.D. Putnam* sikerkönyve (*Bowling alone: the collapse and revival of American community*, 2000) is megállapítja, egyre nő a magányos tevékenységek száma (tévés, autózás stb.). A statisztikák is igazolják ezt: az elmúlt huszonöt évben 58%-kal csökkent a klubrendezvényeken való részvétel.

Mindez azért is aggályos, mert a civil szervezetekben való részvétel Amerika „társadalmi tőkének” fontos eleme, és befolyásolja a biztonságot, az oktatást, a termelékenységet, az egészséget és a demokráciát is. Nem is csoda, hogy a téma kutatása fellendült az utóbbi években. A települések helyi szerveződéseinek az „újraélesztésére” már számos erőfeszítés történt, melyben a könyvtárak komoly szerepet vállaltak: a könyvtárosok olyan kezdeményezésekkel álltak elő, amelyek a könyvtár társadalmi szerepét hangsúlyozták, mivel azok „a szolgálat közösség földrajzi központjai” (*S. Long*), „társadalmi tőkével rendelkeznek” (*Kranich*) és „virtuális erőt jelentenek a helyi lakosság összehozásában” (*Putnam, Feldstein*).

A könyvtár szervezőereje – találkozóhely, programszervezés – mellett a helyi eseményekről és szervezetekről nyújtott szerepét emeli ki a ta-

nulmány, és a Nebraskai Egyetem egyik fontos projektjét ismerteti részletesen.

Az egyetemen már 1998-ban megalakult a régió humán tudományok központjának állami konzorciuma (*Nebraska Consortium for Regional Humanities Center*), és megpályázták a létrehozandó tíz regionális központ egyikét az országos humán tudományok alapítvány (*National Endowment for the Humanities*, NEH) kezdeményezésére.

A feladat az volt, hogy erőfeszítéseiket az alábbi fő területekre koncentrálják:

- 1) intézmények közötti együttműködés,
- 2) a szakterület oktatásának a kiválósága,
- 3) részvétel a regionális humán tudományok művelésében, ennek közreádása,
- 4) a régió kultúrájáról végzett jelentős kutatómunka,
- 5) intézményi, műszaki és pénzügyi források.

A pályázat részeként a konzorcium javasolta a harmadik témát is, az öt államból (Nebraska, Kansas, Oklahoma, Észak- és Dél-Dakota) álló régió kulturális forrásainak a feltérképezését. A létrehozandó adatbázisban az irodalmi és művészeti szervezetekből, intézményekből, tevékenységformákból és személyekből álló információs hálózat szerepel, amely vegyes (civil és professzionális) közönség számára készült. (A konzorcium célkitűzései összecsengenek *Putnam*éval: az állampolgárokat a szervezetekben való részvételre ösztönözni, segíteni a kapcsolatfelvételt és a kapcsolattartást.)

A projekt fő eredménye a kulturális létesítmények és szervezetek adattára, amelyhez módszertani segédletek is készültek; ezt a civil szervezetek nagy száma indokolta. (Az Egyesült Államokban jelenleg 1,3 millió nonprofit szervezet működik.) Az adattár kiépítése a helyi civil szervezetek típusaira kialakított paraméterek és a felkutatásukra alkalmas stratégiák (illetve a protokoll) kidolgozásával indult, majd a művészeti és humán források kereshető, webes adattárának elkészítésével folytatódott, bár többször is kése delmet szenvedett a munka a 2001. szeptemberi

terrortámadást követő megszorítások miatt. Az elkészült protokoll és a forráslista hasznos azoknak a könyvtáraknak és szervezeteknek, amelyek teljes körű közhasznú információs hálózatot építenek, de jól szolgálja a könyvtári tájékoztató munkát is. A javasolt alábbi stratégiák minden könyvtárban alkalmazhatók:

- a kormányzati információs források felhasználása a bejegyzett nonprofit szervezetek azonosítására (jótékonyági szervezetek, alapítványok, klubok stb. esetében),
- az országos szervezetek helyi internetes oldalainak a felhasználása be nem jegyzett

nonprofit szervezetek azonosítására az ún. ágmódszer alkalmazásával (a már említett NEH, valamint a művészeti, könyves és helytörténeti szervezetek regionális, állami és helyi szervezeteinél), illetve internetes keresőkkel,

- a közismert könyvtári kézikönyvek felhasználása (egyesületek enciklopédiája, helytörténeti szervezetek, etnikai kisebbségek adattára).

A tanulmány végén a szerzők a könyvtáraknak az ún. társadalmi tőke revitalizálásában játszott fontos szerepét emelik ki.

(Murányi Lajos)

Vezetés, irányítás

Tervezés

Lásd 70

Munka- és rendszerszervezés, értékelés

07/120

GALIMOVA, Elena Âkovlevne: Kriterii effektivnosti organizacionnogo upravleniâ bibliotekoj = Bibliotekovedenie. 2006. 4.no. 33-39.p. Bibliogr. 8 tétel.

A könyvtár szervezeti irányítása - a hatékonyság kritériumai

Hatékonyság; Munkaszervezés

Az Oroszországban folyó adminisztratív reformok célja, hogy a résztvevők felelősségének növelésével és önállóságuk bővítésével a hangsúlyt a források irányításáról az eredmények irányítására helyezték át. A könyvtárak folyamatosan a munka eredményességének és hatékonyságának

javítására törekcsenek. Az eredményesség ebben az esetben a tervezett tevékenység megvalósításának és a tervezett eredmények elérésének fokát jelenti, míg a hatékonyság az elért eredmények és a felhasznált források közötti kapcsolatot. Irányítási döntést nem lehet az eredmények szakszerű értékelése és a könyvtári tevékenység hatékonyságának elemzése nélkül hozni. Az eredményesség értékeléséhez a tényleges és a tervmutatókat és/vagy egy másik könyvtár hasonló tevékenységét jellemző mutatóit hasonlítják össze. Az eredmények értékelése és elemzése képezi a hatékony irányítás alapját.

A könyvtári tevékenység hatékonysága az eredmények és a ráfordítások összevetését jelenti. Ennek két módja van: amikor az eredményeket vetik össze a ráfordításokkal (azaz egy egységnyi ráfordítás hány egységnyi eredményt hoz), és fordítva (azaz hány egységnyi ráfordítás szükséges ahhoz, hogy egy eredményegységet kapjanak, más szóval mennyire gazdaságos a tevékenység).

A humán szférában ma a könyvtári tevékenység az egyetlen olyan, amely sok tekintetben a múltban elért eredmények alapján vagy ösztönösen